

O LIDOVÝCH PÍSNÍCH SEBRANÝCH V LETECH 1927–1933 V ZEMPLÍNĚ.

1. O Zemplíne, jeho lidu, krojích a řeči.

Zemplín je nejvýchodnější částí Slovenska a hraničí již se zemí Podkarpatskou. Na severu ohrazen je Polskem, na jihu Maďarskem a od Košicka a Prešovska dělí jej Slanské vrchy. Jižní, větší část Zemplína je kraj rovinatý, vystupující a tam jen málo nad 100 m nadmořské výšky a je pokračováním velké nížiny uherské, kdežto severní kraj je hornatý, stoupající uvnitř v pohoří Vyhorlatu nad 1000 m a na hranici polského Poloninské Karpaty.

Řeky a potoky v horách vznikající mají proto velký spád k jihu a jihozápadu, nejsou dosud regulovány a proto se rozlévají po rovinatém kraji, jež často zaplavují, i řečiště někdy mění a zanechávají leckde nezdravé močály, zvané lidem »mlačky«. Jsou to hlavně řeky: Laborec, Ondava, Topľa, Už, Latorice, Ciroka, Bodrog a j.

V kraji rovinatém je ještě mnoho půdy na pole neproměněné, jsou to vlastně pastviny-pusty, na nichž se v létě pasou stáda, čítající někdy i několik set kusů dobytka hovězího, ovcí nebo koní. Na pastvinách vidíme studně s šikmými kládami na výtah vody, jimž říkají »žuravy«, při nichž jsou koryta k napájení dobytka. Zemplínská ta rovina zvaná je slovenským Banátem a výborně se tu daří pšenice i kukurice.

Velkých měst na Zemplíne není. Největší jsou Michalovce, mající nyní již 11.688 obyvatelstva (před převratem jen 4.500). Ostatní jsou jen menší města a městečka, jako: Trebišov, Vranov, Humenné, Medzilaborce, Sečovce, Sobrance, Stropkov, Vyšný Svidník, Veľké Kapušany a j.

Všude v nich je mnoho židovského obyvatelstva, které ovládá skoro všechn obchod a udržuje dosud houževnaté maďarsko-německý náter těch míst. Úhledně, čisté a rye slovenské zemplínské dědiny mají dvorce a chýže i zvenčí pěkně zdobené a často při nich vidíme studně s šikmými kládami na výtah vody, jako u »žuravů« na pustách. Ve mnohých obcích bývají na střechách čapí hnizda, nebot čapí na lukách a »mlačky« mají tu hojnou žabí havěti.

V některých obcích bývají zvláště pěkné budovy, které se na první pohled liší od starších statků a chalup. To jsou domy Slováků-Amerikánů, t. j. těch, kteří se kdysi vystěhovali za moře, ale jež většinou, když poměrně zbohatli, nezkrotná touha přinutila k návratu do staré vlasti.

Lid slovenský na dědinách je zdravý, krásný,

štíhlého vzhledu, zpěvný, pohostinný, ale i nedůvěřivý. Od konce XIX. století, kdy se začala násilná maďarsače, vtloukáno mu bylo vzdělání jedině jazykem cizím, a při tom mu bylo zošklováno vše, co mu mělo být nejdražším: jazyk mateřský, krov, zvyky a písni. Ale tyto drahocenné věci dovedly si lid zemplínský přece jen střežiti a zachovati a nedal se odnárodnit. Jen města a městečka znamenala úpadek národního povědomí, kdežto vesnice je obklopující zůstaly ve své téměř patriarchální věrnosti k rodné řeči, zvykům, krovům a písni.

Ale i svoje stíny mají dědiny na Zemplínsku. Nejen u každého města, městečka, ale i u větší vesnic bývají přilepeny cigánské vesnice s bidnými chatrčemi, vyznačující se neuvěřitelnou nečistotou a nepořádkem svých obyvatelů-cigánů. Třeba se jich většina živí poctivě nejprimitivnějšími pracemi nádenickými, stávají se mnozí z nich surovcí a vyhoštěnci hlavně proto, že cigánské děti dosud buď vůbec do školy nechodi, nebo jen velmi zřídka. Až bude možno zlepšiti jejich ubohý a smutný život, zlepší se jistě i jejich duševní a mravní úroveň.

Kroj zemplínský je zajímavý a pestrý. Dívky nosí sukňy, jimž tu říkají »kabaty« (kabátum říkají »gérokya« nebo »mantle«). Sukně ty jsou široké 5–6 metrů, pěkně na sebe skládané. Nosi jich 7–8, bohatší až 15–20. Na konci jsou krajkami zdobené. Živůtky mají též krajkami a cekami pošité. Na hlavách vdané nosí hedvábné šátky, zvané »chustočky«. Mladenci »parobci« nosívají kalhoty bílé s černým výšiváním. Nohavice jsou velmi úzké a přiléhavé, někdy se divíme, jak se do nich dostali. Klobouk bývá zdoben »pirkem«, t. j. kytkou, a to i klobouk moderní. — Pro terminologii krojovou na východním Slovensku srov. shodně *Czambel*, Slovenská řeč I, 1, 1906, v slovníku sub *kabat*, *gerok*, *chustka*, *chustočka*, *pirko*.

Řeč, kterou se na Zemplínsku mluví, je jedno z podřečí východoslovenských, jako jsou podřečí spišská a Šarišská. Východní slovenština učili se i přistěhovalí Němci i Maďari, ježto by se s venkovany byli nedomluvili. Již na počátku XIX. století, než ještě byla ustálena slovenština spisovná, byly východoslovenčinou tištěny krátké mluvnice, noviny, školní a náboženské knihy doma i v Americe.

Zemplínské nářečí je v některých rysech bližší češtině než sama spisovná slovenština. Měla na ně však i velký vliv ruština i polština. Hlavní jeho znaky jsou: nemá délek (*rano*, *kaš*,

mili [milý], mila), za t se často vyslovuje c (cma, oce, robić, mac), za d, dz (dzecko, dzivočka, chodzic), přízvuk je na předposlední slabice a j. Na př. o kolednících v Malčicích vypravovala mi jedna dívka takto: »Po obedze na kračun chodza betlehomosé. Šejsc betlehomosé chodza. Maju bile gače a bile kožule, visoki kalap s pantulikami vicirovani. Dvojo su gubaše. Tiž maju bili gače vypchate zo slamu. Na cele maju kožuch naspak oblečeni a vypatruju jak opice. Ti stráza na dceci a kdež dakobo ulapa, ta muší jim dac peňeži. Za útima chodzi jeden, ktori nosí meč a do toho zbiraju zarno. Toti dvojo, co su oblečeni za opice, su lem na toto, že bi dceci a ľudze z valala zabavali. Kedz pridu do domu, kradnu kolbasi a šicko co znaju. Gubaše špivaju: Podzme domu, bo čas mame, bo ovečki dojic mame. Naj se ľudze čuduju, naj nam daco daruju, halvu vina, halvu piva, halvu paleneho a gu tomu paňi gazzdu da kus pečeneho. A kdež nam ſedace, ta nas pobievac, barnki, miski potrepeme, co za pecom mace! — Kedz už cali valal pochodzili, za tri dni zo zarobku piju.« —

Zemplín je ovšem velmi rozsáhlý kraj, který jsem celý neprošel, ale přece jeho dosti velkou část, kterou asi ohraňuje Trebišov, Sečovce, Vranov, Čaklov, Krajná, Humenné, Lubiša, Udavské, Snina, Sobrance, Tibava (Cibava), Senné, Malčice, Oborín, Petrikovce a Úpor. Někdy jsem si zajel na některá místa i mimo tento obvod.

O zemplínském nářecí srov. výše uvedené dílo: S. Czambel, Slovenská reč a V. Vážný, Nářecí slovenská, Československá vlastivěda, sv. III, 1934.

2. Co mne přivábilo k sbírání písni a jak celá sbírka vznikla.

Začal jsem sbírat na jaře 1927. Můj zet, ředitel reál. gymnázia v Michalovcích, mne žádal, abych tam nacvičil aspoň státní hymnu a slovenské písni k slavnostem a jiným příležitostem. Školský referát v Bratislavě dal své svolení vzhledem k tomu, že mám státní zkoušky ze zpěvu a za sebou desetiletou praxi vyučování zpěvu na reálce v Kladně. A tu mne překvapilo, že ani nejznámější západoslovenské písni nejsou zdejšemu žactvu známy, ale zato že žactvo zná spoustu písni zemplínských, z nichž většinu jsem v životě neslyšel, ačkoli jsem znal kdejakou známou sbírku písni lidových. Na dotaz u České akademie věd a umění v Praze jsem zjistil, že se její president, profesor Zupatý, zajímal o písni a sám mne k sbírání nabídal. Po rozmluvách se sběrateli: přítelkem Karlem Weisem a ředitelem Hynkem Bimem ze skalice, jakož i s pro-

slulým Dr. Aloisem Koliskem a Dr. Jiřím Horákem, započal jsem sbírat a pořádat písni. Česká akademie věd a umění mi dala dvakrát podporu (asi v ceně cestovného lístku na dvě cesty tam a zpět). Upřímně se však přiznávám, že mi později bylo teskno a skoro lito těch písniček, které jsem sebral a o nichž jsem se domnival, že na konec po mé smrti bez uchování pro dobu pozdější budou putovati do ohně, neboť nebylo pro ně zájmu. V Matici slovenské, kam jsem jich asi 30 poslal na ukázkou, bylo mi naznačeno, že jich mají v rukopisech nikoli sta, ale tisice, takže zaražen jsem si myslil, že konám práci zbytečnou. Snad skutečně mnohé ty písni jsou už v rukopisných sbírkách Matice, ale kdož to může vědět, dokud materiál není přístupný?

Teprve prof. Dr. Dobroslav Orel, byv upozorněn na moje sbíráni, projevil ochotu přijati písni do sbírek Státního ústavu pro písni lidovou. Tím povzbudil mne k výtrvalosti a další práci. Potom již radostně jsem zapisoval stovku písni za stovkou. Viděl jsem, že má práce bude uložena jako materiál k studiu vědeckému. Zapsané písni byly mi neznámé, možná, že mnohé jsou již v rukopisech Matice nebo Státního ústavu, ale nevěř doufám, že jsou mezi nimi i mnohé neznámé písni a varianty. Budou-li tam i písni stejně, bude to aspoň důkazem správnosti zápisů mých i jiných sběratelů. Sbírka zároveň podává obrázek, co se v letech 1927—1934 na Zemplíne zpívalo. Povzbuzení daná mi prof. Orel nejen častými dopisy, ale i jeho osobním přátelstvím projeveným při návštěvách v Bratislavě, přikrovala mi, abych poctivě a věrně vše, co jsem vyslal, předložil ve formě přehledné, ze které mohu rychle poznati podle indexu slovního i notového, zdali písni zapsaná je shodná s jinou, jiné již zapsanou. Tak vznikla sbírka 1260 písni.

3. Kdo mi byl při sbírání nápomocen.

Nejvíce při zápisu písni byl mi nápomocen můj zet, ředitel gymnázia v Michalovcích Josef Šaloun, který úspěšně vyzýval žactvo, aby mi donášelo texty a zpívalo písni z obcí, z nichž docházelo a dojízdělo do gymnázia z dálky až 50 km. Na cesty za písničemi jezdil se mnou on i jeho chot (moje dcera), která si zemplínské písni zamílovala a často je potom zpívala při koncertech a v rozhlasu. Šaloun při zápisech pořídil i hodně fotografických snímků. Výtečného pamětníka starých písni hlavně z Trebišova a Čelovců jsem našel v řecko-katol. děkanovi Michalu Duríšinovi, který mi nejen množství písni zazpíval, ale i mnoho textů doplnil. Podporu mi

také poskytl okresní školní inspektor p. Michal Sekey tím, že jeho laskavostí bylo mi umožněno navštíviti asi 30 škol v okrese michalovském a vranovském. Při tom jsme oba nabádali učitelstvo k zápisu textů a pokud možno i nápěvů lidových písni. Zapisoval jsem potom na školách, kde všude našel jsem mnoho ochoty, v kasárnách, při koupání v Laborci a j. S horoucí láskou k písni svého kraje zapěli mi bratři Juraj a Michal Bak z Hencovc a mnoho písni. Také Boriška Imleyová z Tibavy a mnozí jiní rádi mi zpívali. Jejich jména i věk uvádím při každé písni. S potěšením mohu říci, že jsem v mnohých obcích vzbudil zájem pro lidové písni a že si jich hoši a dívky od těch dob více všímají a váží. Vděčnost musím projeviti také spisovateli p. E. Ruskovi a p. Věre Strakové, kteří do rozhlasu rádi zemplinské písni často zpívají.

4. Různé zkušenosti při sbírání.

Mnohé písni zemplinské a jím velmi podobné Šarišské a spišské mají rozhodně svůj vlastní nápěv a liší se velice od písni zpívaných na západním Slovensku. Původní písni zemplinské lze rozpoznati na první poslech, kdežto jiné, které sem přišly ze západu, jsou často jen částečně přizpůsobeny v některých krocích intervalových zdejšímu kraji, kde zvláště oblíbeným intervalem je kvarta. Pozorovateli, jenž se obírá jen hudbou novodobou, zdá se, že se písni nekončí tónem základním, ale spodní kvartou. Toto zdání je vyvoláno tím, že mnohé písni jsou složeny z řady jiných stupnic (církevních tonin), nežli jsou dur a moll stupnice nyní užívané.

Lid zemplinský zpívá dosud při veškerých svých pracích, při zábavě, tanči, v radosti i ve smutku. Proto se tu nejen velké množství písni udržuje, ale i nové písni, hlavně nové texty a varianty melodii se tu stále ještě rodí. Skoro každá osada má množství písni svých, odlišných od písni, které se jinde zpívají.

Nejobtížnější jest naladiti zpěváky nebo zpěvačky, aby písni zpívali, neboť lid zpívá jen tehdy, když je pod vlivem vnitřních citů. Písni jest výronem radosti nebo žalu a zpívat na poslech, na podiv neb dokonce pro zápis sběratelů zpravidla se nikomu nechce. Přišel jsem na to, jak zpěváka naladiti ke zpěvu. Zpívám nejprve několik písni sám a obdivuji jejich krásu a chlubím se, které již mám zapsány. Vysvětlím také, že tak činím proto, aby do budoucna byly zachovány. A tu zpěvák nebo zpěvačka, aby se pochlubili, že i oni mají pěkné písni, řeknou: »A totu mají?« a již zpívají. Když je to písni, kterou již mám, tím lépe. Zpěvák honem vzpomíná, aby mi zapěl nějakou, kterou ještě nemám.

Tím způsobem pak písni jen se sypou a neví ani, kterou dříve zapsati. Shledal jsem, že jen málo z těch písni, které dnes v lidu kolují, má svůj nezměněný a nedotčený, t. j. v jiném textu neužitý nápěv. Jsou to jen některé starobylé svatební, velikonoční, vánoční a pod. písni, jichž lid snad z úcty k té starobylosti neužívá k nově složeným textům. Jinak na východním Slovensku všude podkládají nově složený text pod některý již známý nápěv, který se jím zdá vhodný. Ale i při tom jeví se u většiny písni jemný vkus lidu, neboť volí takový nápěv, který citově souhlasí s textem. Málokdy se proto smutná písni zpívá nápěvem na první poslech veselým, nebo naopak veselá nápěvem smutným. Melodii k novému textu si lid upravuje důmyslně, na př. změnou dvoučtvrtinho taktu ve tříčtvrtinu prodloužením tónů nebo jejich zkrácením a pod.

Pozoroval jsem i to, že po několik týdnů v obci převládají jen určité nápěvy (žalobné, veselé, taneční) a pojednou lidu jaksi zevšednějí a lid hledá k textům těm nápěvy jiné (třeba také již dávno před tím zpívané) a říká jim novotné. Neshoduje-li se jím počet slabik s nápěvem, aby rytmisace byla přirozená, přidávají slova: *ej, ejboj bojaja, čubaja, ruža, lelija* a j., neboť málokdy klade lid na jednu slabiku více tónů. Mnohý zpěvák rád užívá slova *bej* z pouhého zvyku a téměř každou písni jím počiná. I mnozí lidoví veršovníci libují si v tom a svoje skladby začínají tím *ej!*

Varianty jsem zprvu nezapisoval, ale později jsem seznal, že jsou velmi důležité při pořádání a srovnávání písni, a proto jsem později psal i varianty, jež se jen několika tóny liší od ostatních. Při uspořádání písni v celek a rozdělení v takty jest třeba opatrnosti. Ale po častějších zápisech jsem shledal, že právě tak jako lid zachovává skoro všude přesný počet slabik ve verších a správný rým, tak bývá zachováván základní útvar písni (většinou osmitaktový) a jen málokdy se vyskytne nepravidelnost, nebo nějaká vložka. Takt melodie hleděl jsem vždy hned určiti, což u velké většiny bylo snadné, ale někde bylo to obtížné, protože zpěvák kolísal zcela nepravidelně z dvourázového do třírázového taktu. Proto jsem i někde takt změnil, když jsem jej slyšel pěknější zazpívat.

Chody intervalů v písni jsou někdy zcela jednoduché a písni se pohybuje v rozsahu jen 3 tónů, jinde zase ve velkém rozsahu. Zvláštností Zemplína jest hojně užívání spodní i svrchní kvarty. Podivovati se musíme chodu dvou kvart po sobě, a to směrem vzestupným i sestupným. Tyto písni považuji za zvláště charakteristické pro Zemplín. Těmito neobvyklými kroky zdají se posluchačům písni východoslovenské méně

melodickými nezvyklymi doslovami slovenské a české. Ale když ucho navykne tomu výklýmu melodií, objeví se mu stejně kouzlo a dojemnými. Častým poslechem si je pohrává a miluje a obdivuje se této zvláštnosti chodoslovenského.

Texty písni východoslovenských jsou prostinké, plny krásných rčení a obrátků. Některé jsou kratičké jako úryvky, jiné o mnoha, až i 20 verších. Mnohé ukazují na starobylost, jiné jsou z doby nejnovější. Jsou většinou dovedné, neboť Východoslovaci jsou rození lidoví veršovníci, kteří hravě ovládají rým i pěkné obraty básnické. Za příklad jen tato smutná písnička:

Špívam sebe veľo,
ale ňevešelo.
Ozda u mňe mojo
šerčo zkameňelo?

Šerco, mojo, šerco,
z kamerha, zo skali,
čom že mi ňepukňeš
na dva na tri strani?

Kedz sebe zašpívam
o svojom rozkošu,
slizi mi padaju,
jak tráva pod kosu.

5. O některých ruských ostrovech na Zemplíne.

Při sbírání písni velmi jsem byl zvědav, jaké písni uslyším v osadách, jež v spise Dr. Háska: »Hranice mezi Slováky a Podkarpatskou Rusí« byly označeny jakožto ruské ostrůvky. Byly to Slavkov, Petrovce, Davidov, Banské a j. Navštívil jsem je, ale všude jsou tu školy slovenské, řeč i písni jen slovenské. Slovo ruské bylo tu patrně miněno ve smyslu na vých. Slovensku užívaném pro označení viry (řeckokatol. neb pravoslavné), ale lid mluví a zpívá zde jen slovensky. Ptal jsem se, jsou-li zde pamětníci ruské (t. j. rusínské) řeči, ale bylo mi řečeno, že ani před 30 roky mimo popa (kněze) nikdo tu ruský mluvit neznal. Tak mi potvrdili sami pp. faráři v Banském i v Davidově. Snad v dobách starých byla tu ruština domovem, o tom jasně svědčí rodová jména zřejmě původu ruského. Rusini se patrně v těch osadách poslovenštili (což říká i Dr. Hássek) a udrželi se jen v nejsevernější části Zemplína tam, kde mají i své školy, t. j. v okresích Medzilaborce, Snina (částečně), Stropkov a Vyšný Svidník.

6. O písni vystěhovalcích.

Celé východní Slovensko, ale hlavně Zemplín bylo a je území, z něhož plynul největší proud vystěhovalců do Ameriky. To dokazují data z jeho ústavu statistického od r. 1922 a tak vždy bývalo i dřív před tím. Za roky 1930, 1931 a 1932 byla ze Zemplína celá čtvrtina všech vystěhovalců ze Slovenska, a ta byla zároveň pětinou vystěhovalců celé naší republiky. Právem se povídá, že na Zemplíně není rodiny, které by neměla v Americe příbuzných. Zvláštní pud a zvyklost pudily Slováky do Ameriky. A proč to? Právě v tomto území byli Slováci nejvíce utlačováni. Neměli tu ani jediné slovenské školy a útisk projevoval se i po stránce hospodářské, kdežto v Americe vlivem větší svobody rostlo národní uvědomění více nežli doma, kde byl pronásledován, kdo se hlásil k své rodné řeči a k svému národu. V Americe se zkušenostmi posiloval, a třeba tam mnoho vytrpěl, poměrně zbohatl, že i mohl za světové války podporovat odboj za hranicemi a tak přispěl hodně i k samostatnosti našeho státu. Po čase mohl se navrátit do staré vlasti hrdý, zkušený a věrný svému národu. Nakoupil pozemek, vystavěl si pěkný dům. Po světové válce se poměry rychle měnily. Amerika i jiné státy uzavřely se cizím přistěhovalcům a tak se i na Zemplíně stala veliká změna. V r. 1929 bylo ještě vystěhovalců 15.300, roku 1932 jen 1.500, tedy pouhá desetina a číslo to rok od roku ještě klesá.

Na Zemplíně zpívá lid mnoho písni o Americe. Též Slováci v Americe si skládají podobné písni, které přinesli potom do staré vlasti. Líčí se v nich nálada před odchodem do zámoří, strasti v zámoří zažité, bolesti lásky, touha po domově a návrat do staré vlasti. Zpívá se v nich o hodných i nehodných ženách, o tragických rodinných rozvratu nebo o smrti v cizině. Písni těch je mnoho, sám jsem jich zapsal asi 45, a to je jistě jen zlomek všech. V českých lidových písni nemáme tuším ani jediné. (Známy jsou jen znárodnělé: Zasvit mi ty, slunko zlaté, a Bud s Bohem, krásná vlasti má!)

Ze všech písni vystěhovalcích vychází na jeho, že se z lehkomylnosti nebo bez rozmyslu nikdo do zámoří nestěhoval, ale že ho k tomu nutily těžké poměry a bída ve vlastní domovině.

7. O příbuznosti písni v textu i v nápěvce.

Příbuznost písni v textu i v nápěvce s písni západoslovenskými a českými je u mnohých písni patrná. Zejména mnohé balady jsou rozšířeny ve shodném podání témat u všech

slovanských národů (jako dovodil jejich výtečný znalec prof. Dr. Jiří Horák) a kolují tady v různých variantách. Mnohé písne jsou však zajímavě přizpůsobeny rázu východoslovenskému. Za příklad uvádím písň: »V Trebišové kostelej«, která s textem i nápěvem je variantou všech těch různých kostelíčků, nesoucích jméno obce, kde se zpívají v krajích od Šumavy až po Užhorod, na př. strakonský, slavkovský, lubišský, piešťanský a j., jichž jsem sám řadu variant zapsal. Dojemné je, jak si každý zpěvák hájí původnost toho svého kostelíčka. Tak o trebišovském bylo mi tvrzeno, že je to písň v kraji dávno, dávno zpívána. Šedesáti lety muž mi tvrdil, že jeho babička písň zpívala a z textu dovozoval stáří písni na staletí zpět, neboť v písni je verš, který podle jeho mínění ukazuje, že byla zpívána v době, kdy Trebišov držel ve své moci bohatý Čák-Trenčanský. Melodicky je tato varianta zajímavá, jak si ji lid odlišně upravil na východní Slovensku.

Jindy zase přišel baladický text do kraje a lid si jej podložil zcela novým pěkným nápěvem. Na př. již v r. 1914 zpívala se na Kladně mezi horníky písň: »V poli stojí kříž, snad špalíčková jarmareční písň, takto: »V poli stojí kříž, pojď, má milá, blíž! Dívce než na vojnu půjdou, přisabu mi složii. — — Milá poklekla, dva prsty zvedla, přisabala Pepičkovi, že mu bude věrná. — — Bylo po roce, milka se zdala, za Pepička, co na vojně, více nezpomněla. — — Pepa se vrátil, po milce se ptá, kamarádi povídají, že už je provdaná. — — On se rozhléval, po jméně se ptal, řekl pod její okenecko, ven si ji zavolal. — — Revolver v ruce namířil prudce, dal jí ránu do srdceka: Tu máš, nevěrnice! — — Ona vykřikla, Ježíš, Maria, co já jsem to přenechala, co jsem učinila? — — Blízko lesíka stojí osyka, přisabala Pepičkovi falešná Mařenka.« — A hle! V r. 1927 zapsal jsem variantu textu velmi podobného s pěkným slovenským nápěvem zcela odlišným od původního, rozšířeným teď po celém východním Slovensku. Ze by písň přešla k nám ze Slovenska, nemyslím, protože se tam teprve nyní zpívá a starobylou se naprosto nezdá. Její text zní:

V širokim poalu
stromik želeni,
poc še, mila, zaprišahnuc,
bo idu na vojnu.

Ma mila prišla,
še zaprišahlá,
jak von pošol do tej vojny,
vona še odala.

Von jej list pisal,
či že je zdrava,
kamaraci mu pisali,
že še už odala.

Jak von list pisal,
orlab ſi pital,
prišol milej pod oblačok,
vonka ju zavolal.

Levorver v ruce
nabití oštře,
štrelil milej do Šerdečka:
Tu maš, falečnice!

Jak ju zaštrelil,
dal ju pochovac
do novoho cintorka
dal jej hrob vikopac.

A na tim hrobe
bila lelia,
že tu leží zaštrelena
mila — falečnica.

Veselá příhoda se mi přihodila s písni:

Co budzeme robit, s timi babami?
Idzeme do karčmi, oni za nami.
My rozkažeme, oni vypiju,
a kedaž treba placic, šicki ſe skriju.

Poznamenal jsem si text, ale nápěv jsem se smíchem odmítl, neboť zpěvačka mi zpívala po Praze známý (již r. 1884) popévek: »Po řece Vltavě plave krokodýl.« Myslil jsem, že se jinde dopátrám lepšího nápěvu, ale kdekoli jsem se po něm ptal, všude mi zpívali jen toho neštastného krokodýla a znali tu písň na severu od Sniny až na jih po Malčice. Domnival jsem se tedy, že nápěv přenesli z Čech na Zemplín vojáci a že tu zdomácněl. Ale věc mi vysvětlil pan děkan Duríšin zcela opačně. Kol r. 1884 byl při v Debrecině vojenský kapelník (který ovšem nevěděl), jenž složil vojenský pochod a užil při tom při této zemplínské písni, kterou si vojáci zpívávali. Vojenská hudba s plukem zvaným »Dormuse« se potom přestěhovala do Prahy a tam při tu zemplínskou špivanku pokazili tím žertovným krokodýlem. Ještě jednou jsem se zasmál této písni, když mi jistý student přinesl text, kterým při obyvatelé kolem Hardiště zlobí tuto obec. Tam při totiž písň tu zpívají maďarsko-slovensky takto:

Mit fogunk csinálni s timi ženami?
megyünk a korczmába, voni za nami.
My parancsolunk, vony vypiju,
mikor kell füzetni, ta ſe pokriju.

8. O slovenských nápěvech s maďarským textem.

Na pohraničí národnostním, kde blíže osad slovenských jsou osady maďarské, mají mnohé slovenské písne i text maďarský. Marča Kislašová ze Stretavy mi zpívala takových písni několik. Ale i některé tištěné sbírky maďarské uvádějí některé ryze slovenské písne (nápěvy) za maďarské. Za příklad uvádíme sbírku Sandora Hubera (vyšla u Karola Rozinaye v Budapešti), kde si přivlastňuje i známou: »Pásol Jano tri soľy». Z písni mnoha zapsaných našel jsem tam: »Slnničko je ňálie, pod názvem: Piros bort az üvegle, »Kenderička pri dražca, pod názvem: »Három bokor salata», »Išla sirotička» (podobná: »Nad Tatrou sa blískas«), pod názvem: »Azt mondjak nem adnake, »Povedz ty mné, moja mila«, pod názvem: »A csapuczan végige, »Kedim bula mala, malitka«, pod názvem: »Maros vize folyike«. Nelze se potom diviti, že i někteří Slováci a Slovenky prohlašovali mnohou písni, kterou jsem zapsal v kraji ryze slovenském, prý nápěvem za maďarskou. Patrně Slováci, kteří chodili na žně na Dolní zemi (do Maďarska), přenesli tam naše krásné nápěvy, k nimž Maďari podložili svoje slova a písni potom prostě prohlásili za národní maďarskou. Známo jest, že tak činili v Londýně i se slovenskými kroji.

9. Podobnost zemplínskiny s nářecím chodským?

Jsem rodákem z Pošumaví a podivil jsem se podobnosti mnoha slov chodského nářečí se zemplínskou. Domněnka spisovatele Jana Vrbu, že strážcové hranic šumavských zavolání byli ze Slovenska a že to byly nejspíše horálé z prešovských lesů, by tím získala podporu. Kdyby zemplínci mluvili s přízvukem na první slá-

bice každého slova, tím více by tato podobnost vynikla; ruší ji kladení přízvuku na slabiku předposlední.¹

10. Jak se na konci mé sbírky dostaly některé písne z jiných krajů.

Kdo se jednou dal do zapisování písni lidových, rádi se po nich všude. Tak i já jsem činil. Za svého několikaměsíčního pobytu v Piešťanech zapsal jsem náhodou asi 50 písni a variantů. Dívka z Pribyliny v Tatrách, sloužící v Michalovcích, zapěla mi některé pribylinské písne, dívka z Očové, sloužící na Kladně, několik očovských, dívka z Čierneho Baloga v Popronsku též několik. Všecky tyto jsem vepsal na konci své sbírky. Jak se písni mění a zapomínají, ukazuje tento případ: Kolega odb. učitel Jan Mauer z Plzně zapěl mi v Piešťanech zemplínskou písni, která se zpívala v Rebrině u Michalovců, kde on působil před mnoha lety. Šel jsem za tou písni do Rebrina, abych její nářev ověřil. Zapěli mi ji žačky ve škole, ale zcela jiným, třeba také pěkným nápěvem, ba i s textem již změněným. Teprve když jsem ji zapíval starším lidem, s radostí ji poznali a těšili se, že si ji p. Mauer zapamatoval, a vzkázali ho pozdraviti bodrým zemplínským: »Naj ho Pánboh živi!« Na konci sbírky jest také několik zemplínských koled.

11. O dalším sbírání.

Domnívám se, že je ještě všude na Slovensku stále co sbírat, neboť se všude ještě hojně zpívá, ba i nové písne se tu stále rodí. Vše ukaže, jak velikou práci do budoucna má ještě Státní ústav pro písni lidovou, má-li srovnati nesčetný materiál písňový, který ukáže, že všechn lid od Šumavy až po Užhorod je i s tohoto hlediska jeden národ. Co je tu ještě radostné práce!

J. E. Jankorec.

Z ČINNOSTI SLOVENSKÉHO VÝBORU STÁTNÍHO ÚSTAVU PRO LIDOVOU PÍSEŇ V REPUBLICE ČESkoslovenské V BRATISLAVĚ ZA ROK 1935.²

Dne 29. února 1936 konala se v Bratislavě výroční schůze Slovenského výboru Státního ústavu pro lidovou písni za předsednictví univ. prof. dr. Dobroslava Orla. Podle referátu o čin-

nosti výboru za rok 1935 pokračovalo se i v tomto roce za podmínek finančně málo příznivých a za některých zvláštních těžkostí v úkolech, stanovených posláním ústavu: v orga-

¹ Stov. k otázce shody slovenštiny s nářecím chodským naposled zmínila v článku V. Machká, Slovesa na -jáku, Sborník Mat. slov. XIII, 1935, 1, str. 38 a 39. (Typické útvary slo-

venské *polkjnat*, *zamkjnat* ap. jsou i v nářečí chodském: *polkjnat*, *voremkjnat* ap.).

² Stov. 1. a 2. č. tohoto ročníku »Bratislavské«, str. 195 a 6.

nisací sběratelské práce písňové na Slovensku a v Podkarpatkách Rusi a v zakupování vhodných sbírek lidových písni.

Ze sběratelů Slovenského výboru třeba ocenit zvláště práci ředitele J. E. Janáčka, který v minulém roce dokončil úpravu své rozsáhlé sbírky písni východoslovenských, hlavně zemplínských (sebraných v letech 1927—33), opatřiv ji vzorně vyhotoveným seznamem nápěvů a textů. Janáček napsal i pěknou zprávu o zkušenostech při sbírání a zápisech písni, o slovenských písni vystěhovalectvích, o textové i nápěvové příbuznosti písňové, o slovenských nápěvech s maďarským textem ap., která je uveřejněna výše v tento čísle »Bratislav». V

V minulém roce velmi potěšitelným způsobem se rozšířil archiv odpovědi na první číslo dotazníku Slovenského výboru Státního ústavu pro lidovou písni v republice Československé pro poznání lidové písni ruské na východním Slovensku a v zemi Podkarpatkách. (O dotazníku referoval jsem podrobněji v minulé zprávě na str. 195.) Jestliže Slovenský výbor dostal do 1. ledna 1935 celkem 130 zpráv, odpovědi na písňový dotazník, rozmnožil se jejich počet za rok 1935 o 398 čísel, takže dnes čítá archiv odpovědi na základní otázky pro studium písni východoslovenské a podkarpatkuské celkem 518

čísel. — Znovu při této příležitosti velmi vzpomínáme laskavosti zemského úřadu Podkarpatkuskou v Užhorodě, který s nisoval rozesílání dotazníků na školy po ruské, soustavně je zase sbíral a posílal skému výboru do Bratislavu, a záslužné toru odpovědi na dotazník, podkarpatků učitelů všech kategorií, kteří pomáhají s spěvky budovati bezpečnější základ pro písni ruské v naší republice.

Člen výboru, vynikající znalec a sběr slovenských, ředitel měšťanské školy v. Biš, podal na schůzi zajímavý referát zápisech hlásnických písni na Slovensku. popud a po zkušenostech s anketami díky bylo rozhodnuto vypracovati a roz Slovensku dotazník, kterým by se vše stíl stav a ráz dnešních hlásnických písniensku.

Co se týče edičního programu pro r vynasnaží se výbor, aby co nejdříve byl sbírka 100 vicehlasých písni z Terchové východní Trenčansku na východ od zapsaných sběratelem H. Bišem. Jinak známými úkoly výboru zůstává soustavnování bohatého dotazníkového materiálu písni a hudbě slovenské a podkarpatkuské.

V

V Michalovciach, 2.
J. Gaj